

להתקדם

מאמרים בדרכי ההנהגה ותיקון המידות שנמסרו על סדר הספר הקדוש "תומר דבורה"

מדת המלכות כיצד האדם הנמוך יכול להשפיע אל השכינה העליונה?

האדם יכול להגיע לבחינת
'נישואין' ביחס לשכינה

בהמשך לדרכי הקנין של מידת המלכות, כותב הרמ"ק:

"הרוצה להזדון עם בת המלך ושלל חפד מנעו לעולם, עריך תחלה שיקשט עצמו בכל מיני קשטות ומלבושים נאים, והם תקוני המדות הנקרות כלם. ואחר שתקן עצמו בתקוניה, יכון לקבלה עליו בהיותו עוסק בתורה ונושא על מצות כסוד כונת היחוד תמיד, ומיד היא נשאת לו ואינה פורשת ממנו. וזה בתנאי שיטהר ויקדש עצמו. ואחר שהוא טהור וקדוש יכון לקיים לה 'שאר כסות ועונת' שהם שלשה דברים שחייב האדם לאשתו".

הדברים האלו של הרמ"ק כוללים חידוש גדול: יש לאדם אפשרות להתחבר למידת המלכות באופן הדומה למערכת הנישואין שבין איש לאשה, וכשם שהאיש משפיע לרעייתו שפע, כך לאדם יש יכולת להשפיע אל השכינה.

ויש להבין כיצד זה יתכן? הלא בכל קשר נישואין האיש נמצא במקום העליון למעלה מאשתו, והיא עומדת תחתיו לקבל את השפעתו הרוחנית, וכדברי חז"ל (יבמות סג.) "נחית דרגה ונסיב איתתא". ואילו כאן במידת המלכות, לכאורה ברור שהיא נמצאת במקום עליון למעלה מהאדם, ואם כן, כיצד הוא יכול להיות מי שמשפיע אליה.

היה אפשר לומר שאין כוונת הרמ"ק בקטע זה שהאדם נעשה בבחינת משפיע לשכינה, אלא להיפך, היא המשפיעה אליו בבחינת איש, והוא נעשה כביכול נקיבה המקבלת ביחס אליה [ובדומה למה שמצינו בדברי בעל ה'לשם' בכמה מקומות שגם אשה המקבלת מבעלה הרי ביחס לילדיה היונקים ממנה היא בבחינת זכר המשפיע].

אולם הרמ"ק ממשיך ומפרט שהאדם משפיע למידת המלכות 'שאר כסות ועונת' (כפי שמבאר בהמשך את משמעות הדברים), ואם כן, מבואר בפירוש שהאיש הוא המשפיע אל השכינה, וקשה, כיצד הוא יכול מהמקום הנמוך שלו להשפיע אל השכינה שנמצא במקום גבוה יותר?

שורש נשמת האדם למעלה מכל העולמות

לכאורה הדרך הפשוטה לבאר את הדברים, היא על פי מה שכותב הנפש החיים (ש"א פ"ה) שתמה על הדבר הזה ממש: כיצד יתכן שהאדם משפיע על כל העולמות העליונים, והלא הסדר הוא שכל עולם משפיע על העולמות שתחתיו, ולא יתכן שהתחתון ישפיע על העליונים. ואם כן, כיצד האדם התחתון אשר גופו נמצא בעולם העשייה שהוא הנמוך שבכל העולמות, יכול להשפיע על העולמות הגבוהים ממנו?

אלא מבאר הנפש החיים:

אמנם מצד הגוף, האדם הוא התחתון והנמוך ביותר, למטה מכל העולמות. אבל "מצד שרש העליון של הנשמת חיים שלו, הוא קדם לעובדא דמרכבה גם מעולם הכסא, כי הנשמת חיים היא סוד נשימת פיו ית"ש כביכול". ולכן על ידי מעשי התחתונים הוא מפעיל את "שרש נשמתו העליונה", ומצד אותו שורש עליון הוא משפיע על כלל העולמות. כי כל העולמות נמצאים במקום נמוך יותר ממקור שורש הנשמה העליונה.

התבוננות מעמיקה ומחזקת במוסרי הפרשה

להתבונן

"ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה

דברים אלו מופלאים ומעוררים תמיחה: כיצד ניתן להתבטאות על הקב"ה שיש לו "ממש קירבה" עם בני אדם? ושבני ישראל הם "שאר בשר" עמו?!

הלשון "שאר" מבטא קירבה אדירה כגוף אחד ממש. הבעל חייב לדאוג ל"שארה" של אשתו (שמות כא, י), ומבאר הרמב"ן:

"פירוש 'שאר' בכל מקום 'בשר הדבק וקרוב לבשרו של האדם'. והוא מן הענין שאמר 'דבק באשתו והיו לבשר אחד'".

כיצד ניתן לומר את הביטוי הזה של 'קירוב בשר' ביחס לקב"ה?!

הרמ"ק שם ממשיך ומבאר על פי זה את מצוות 'ואהבת לרעך כמוך':

כך האדם עם חברו. כל ישראל הם 'שאר בשר' אלו עם אלו, מפני שהנשמות כלולות יחד, יש בזה חלק זה ובזה חלק זה.

וכן משמע זה ישראל ערבים זה לזה, מפני שממש יש בכל אחד חלק אחד מחברו, וכשחוטא האחד פוגם את עצמו ופוגם חלק אשר לחברו בו, נמצא מצד החלק ההוא חברו ערב עליו. אם כן הם 'שאר זה עם זה'.

ולכן ראוי לאדם להיות חפץ בטובתו של חברו ועינו טובה על טובת חברו וקבדו ויהיה חביב עליו קשלו, שהרי הוא 'הוא' ממש, ומשמע זה נצטוונו 'ואהבת לרעך כמוך'.

כיצד ניתן להבין זאת? מאיזה סיבה כל ישראל נחשבים כגוף אחד ממש?

שורש האדם כחלק אלוה ממעל

בכדי לבאר את הסוגיא הזו, נפתח בדברי הנפש החיים (ש"א פ"ה בהג"ה):

האדם השלם כראוי, עיקרו הוא נטוע למעלה בשורש נשמתו העליונה, ועובר דרך אלפי רבואות עולמות - עד שקצהו השני נכנס בגוף האדם למטה.

זהו "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", שעיקרו קשור ונטוע למעלה חלק הו"ה ממש כביכול, ומשתלשל כחבל עד בואה לגוף האדם.

על מה מדובר כאן?

ביאור חלקי הנשמה - נרנח"י

לשם הבנת הענין, עלינו להעמיק ולהכיר את חלקי ורבדי הנשמה שלנו. הנשמה של כל אדם מישראל מורכבת מחמשה חלקים, וכפי שאמרו במדרש (בראשית רבה יד, ט):

חמשה שמות נקראו לה: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה.

ה'בסיס' המוכר הוא שלושת החלקים התחתונים: נפש רוח ונשמה.

הנפש היא החלק הנמוך שבאדם. זהו כח הרצון והתשוקה של האדם שמבקש להתמלא.

איך אפשר להגיע לאהבה בדרגת "כמוך"?

אחת המצוות הנלמדות בפרשת קדושים, היא: "ואהבת לרעך כמוך".

התורה מצווה את האדם לאהוב את רעהו בעוצמה של - "כמוך", כמו אהבה עצמית.

ותמוה, כיצד אפשר לדרוש מהאדם אהבה כזו?

הרי הקב"ה הטביע בעצם מציאות האדם שיש לו 'אהבה עצמית'. ואין זה דבר פסול, אלא אדרבה, כך צריך להיות, והתכונה הזו נותנת לאדם כוח ומוטיבציה תמידית להתקדם ולגדול.

ואם כן, כיצד ניתן לדרוש מהאדם לאהוב את החבר כמו את 'עצמו' ממש? איך אפשר לצרף את הזולת למקום האישי שלנו?

מה סדר העבודה להגיע לאהבת ישראל?

כיצד באמת ניתן לקיים את המצוה הזו? מהי הדרך להגיע לאהבה אמיתית לכל אחד מישראל?

הרי 'אהבה' היא רגש ומצב נפשי, ולא שייך 'לצוות' על אדם להיות במצב נפשי מסוים.

ולכן, אין ספק שכוונת הציווי היא לעשות את הפעולות הנכונות כדי להיכנס לאותו מצב, כמו שנצטוונו על אהבת ה'. וכתב הרמב"ם (יסוד התורה פ"ב ה"ב), שהדרך להגיע אל הרגש של אהבה לבואר יתברך היא על ידי התבוננות במעשיו וברואיו.

לאור זאת, עלינו לברר:

מהו סדר העבודה הנכון בכדי להגיע למצב של 'ואהבת לרעך כמוך'?

מה פשר הציווי "קדושים תהיו כי קדוש אני"?

בתחילת פרשת קדושים נאמר (יט, ב):

קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם.

וביאר חז"ל בתורת כהנים:

כשם שאני קדוש - כך אתם תהיו קדושים.

ויש להבין, מה המשמעות של אותה קדושה שאנו יכולים להתקדש בה ולהיות כביכול כמו קדושת הבורא ית"ש?

מה פישורו של ה"שאר בשר" שיש לנו עם הקב"ה?

הרמ"ק בתומר דבורה (פ"א) מבאר את י"ג מידות הרוחמים העליונות של הקב"ה. וכן הוא כותב במידה הרביעית שנקראת "לשארית נחלתו":

הקדוש ברוך הוא מתנהג עם ישראל בדרך זה, לומר: 'מה אעשה לישראל והם קרובי, שאר בשר יש לי עמם, שהם בת זוג להקדוש ברוך הוא, וקורא לה בתי, אחותי, אמי, כדפרשו ז"ל. וכתב 'ישראל עם קרובי', משך קרבה יש לו עמם, ובניו הם. והיינו 'לשארית נחלתו' לשון שאר בשר, וסוף סוף הם נחלתו.

עבודת התפילה להתעלות לרובד עליון

לפי ביאור זה, עיקר החידוש הוא שיש לאדם יכולת להתעלות ולהיות שייך לשורש העליון שלו, וממילא להשפיע משם על השכינה שנמצאת במקום נמוך יותר בסדר ההשתלשלות.

לאור זאת ניתן להבין עומק גדול יותר בעבודת התפילה: בחלק העיקרי של התפילה אנו משבחים את הקב"ה ומבטאים את ההכרה שלנו בגילויים אלוניים שונים שקיימים בעולם, ועל ידי ההכרה הזו אנו גורמים שישפיע שפע עליון לכל העולמות (כפי שהתבאר בהרחבה בספר 'להבין בתפילה').

בהבנה שטחית ניתן לחשוב שסדר הדברים הוא, שאנחנו משבחים את הגילויים של הקב"ה, וכתמורה לזה הקב"ה משפיע שפע לתחתונים.

אולם זה בודאי לא סדר הדברים. שהרי הקב"ה אינו נוהג כדרך בני אדם שהם מעצמם חסרים, וכשמשבחים אותם הם מקבלים מזה מילוי וסיפוק, ולכן משפיעים עוד - כדי לקבל עוד שבחים ולהתמלא מהם. שהרי הקב"ה בודאי מלא מעצמו ואינו זקוק לנו ח"ו.

אלא הביאור הוא שעל ידי ההכרה של האדם בגילוי האלוני העליון, האדם עצמו עולה ומתעלה להיות שייך לרובד הגבוה הזה שיש לו בו שורש, וממילא משם האדם עצמו כביכול פועל את ההשפעה אל התחתונים, וזאת על ידי שהאדם מתדמה בהנהגותיו לעליון - כנאמר "אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן".

עומק הדבר הוא, שהשפע האלוני מצד עצמו קיים תמיד ומוכן להשפעה, אלא שהוא אינו יוצא לפועל אלא במקום שיש לו שייכות, ולכן, על ידי שהאדם מכיר בו ומתעלה להיות שייך אליו, הוא מכשיר את העולם לקבל גילוי כזה, וממילא השפע יוצא לגילוי בפועל.

השכינה מוציאה לפועל את הקדושה שהאדם מחזיש

אמנם, בדברי הרמ"ק נראה שיש לאדם אפשרות להגיע לדרגה עליונה עוד יותר, והוא לא רק מתעלה ומשפיע אל השכינה באופן כללי, אלא יש כביכול ממש יחס של איש ואשה בין האדם למלכות, עד כדי שהאדם מביא לשכינה סוגי השפעות מסוימות שרק האיש משפיע לאשתו.

ועל כן מדגיש הרמ"ק, שכדי שהאדם יזכה להגיע לדרגה כזו, עליו לתקן את מידותיו ולהשוותם להנהגותיו של הקב"ה כפי שהתבאר בכל הספר 'תומד דבורה', משום שרק באופן זה הוא יכול להיות בבחינת 'בעלה' דמטרונתא, בדומה לגילוי ההנהגות של הקב"ה בעצמו.

יש להבין, מה פשר הדבר, על מה מדובר כאן?

ביאור הדבר הוא, שעיקר הקשר בין האיש לאשה הוא בכך שהאיש מביא את השפע, והאשה מפרטת ומציאה אותו לגילוי בפועל. וכדברי חז"ל (יבמות סג.) שהאיש מביא מהשדה חטים והאשה עושה מהם לחם, האיש מביא מהשדה פשתן והאשה עושה ממנו בגדים. ובדומה לאדמה שהאדם מכניס בה את הזרעים והיא מצמיחה את האילנות ומגדלת את הגידולים.

באותה מידה, מתחדש כאן, שלאדם יש אפשרות להתחבר עם השכינה ביחס דומה, שבו הוא יביא את שפע הקדושה והרוחניות לשכינה, והיא תקבל ממנו ותוציא את הקדושה הזו לפועל בעולם.

משמעות הדבר היא, שאדם הזוכה להגיע לדרגה כזו, משפיע בכל מעשה רוחני שלו רוח קדושה על העולם כולו. והשפעה רוחנית זו מתגלה ומשפיעה בעולם באמצעות השכינה, שמקבלת מהאדם את שפע הקדושה שהוא פועל, ומוציאה אותו לגילוי בפועל בעולם.

ובדיוק כמו שהשכינה משפיעה את הקדושה שמקבלת באתערותא דלעילא מהקב"ה, כך היא משפיעה את הקדושה שמקבלת באתערותא דלתתא מעבודת האדם הצדיק המתדמה לעליון.

וזה ביאור דברי חכמים ש'החזיקו בלימוד של בחור ישיבה בילנא, מונע התבוללות של יהודי אחר בפריז' (וראה ספרו דברים לב, טו). וכתב החזון איש (ק"א ח"ג סב) "אם היו בני תורה עמלים בתורה לאמתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב בשפע קדשם, בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם".

הנשמה היא השורש הרוחני של האדם. לכל אדם יש שורש רוחני שחצוב מתחת כסא הכבוד, ושם הוא קיים בצורתו המושלמת, כשתפקיד האדם להעתיק את אותה הארה מהנשמה אל הנפש, להיות 'דומה' לעליון, ולהפוך את עצמו להיות לגמרי כמו השורש הרוחני שלו.

הרוח הוא כח הבחירה של האדם. כי בכל התמודדות שהקב"ה שולח אל האדם, יש סתירה בין המשיכה של ה'נפש' להתמלאות גם מדברים נמוכים, לבין המצפון של אור ה'נשמה' שדורש לצעוד רק בדרך האמת העולה מעלה. ועל האדם לעשות את הבחירה הנכונה בכוח ה'רוח' שמסייעת לו להגביר את כוח הנשמה על הרצון הנמוך של הנפש.

מצד שלשת החלקים האלו אנו 'נפרדים' מהאלוקות. אפילו בחינת ה'נשמה' העליונה שבנו, שונה מאדם לאדם. לא הרי נשמתו של אברהם כנשמתו של יצחק, ולא של יצחק כשל יעקב. לכל אחד אופי שונה וייחודי, בהתאם לגילוי האלוני שהוא צריך לממש בעולם הזה.

כך יש שישים ריבוא שורשי נשמות, שכולם חצובות תחת כסא הכבוד, ולכל אחד מקום עצמי ושונה. וכפי שאמרנו חז"ל (ברכות נח.) "כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות".

התיקון השלם, עולה רק מצירוף נשמות ישראל יחד

והנה, למעלה משלשת חלקי הנשמה שהזכרנו, יש חלק נוסף, עליון יותר, שנקרא "חיה".

וכדי לבאר את עניינו, נקדים -

למרות שהתבאר שלכל אדם יש עבודת ה' ייחודית, וגילוי אלוני נפרד ומוגדר, עליו לדעת שהמטרה הסופית היא לא הנפרדות של כל אדם לעצמו, אלא היצירה המשותפת שנוצרת לבסוף מהצירוף של עבודת כל היחידים יחד.

משל למה הדבר דומה:

יצירת אומנות ענקית שמורכבת מאלפי אבני פסיפס.

לכל אדם נתנו אבן אחת ללש ולחבריק, ובהתאם לסוג האבן והאתגר המיוחד שלה, הוא מקבל סט כלים ומשימות שייחודיים רק לו, והוא מתרכז בשלו.

אך המטרה אינה מסתיימת באותה אבן יחידה. אלא רק כשיצטרפו לבסוף כל האבנים יחד ליצירה אחת כללית מדהימה ומעוררת השראה.

כך גם בנשמות ישראל: לכל אדם יש תפקיד ייחודי של גילוי כבוד ה', גילוי שעולה רק ממנו ואין דומה לו בעולם. אך המטרה היא לצרף לבסוף את כלל הגילויים העולים מכל נשמות ישראל, ומכולם יחד ליצור את הגילוי הכללי והמושלם של הקב"ה.

בחינת 'חיה' - השורש העליון של כללות נשמות ישראל יחד

הצירוף של כללות הנשמות ליצירה אחת כוללת, הוא החלק בנשמה שנקרא "חיה".

בקומה העליונה של בחינת ה'חיה', כל ישראל יחד יוצרים יצירה אחת משותפת. ומצד הבחינה הזו אנו שותפים ממש.

וכך מגדיר זאת הנפש החיים (שם):

נשמת החיים של הכסא, הוא סוד שורש העליון של כללות נשמות ישראל יחד, שהוא יותר גבוה ומאד נעלה גם מהכסא, שהוא האדם שעל הכסא, כמו שנאמר: "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה".

ובאמת יש שורש גבוה אף יותר לנשמות ישראל, והוא בחינת ה'יצירה', ששם אנו כלל 'לא נפרדים' כיחידים, ואין כאן המקום להרחיב בהו.

כעת אנו עוסקים בבחינת ה'חיה' שבה אנו 'נפרדים' ומאוחדים, כי מחד - כל אדם עומד בייחודיותו, אך מאידך - אנו יוצרים יחד גילוי כללי משותף, וכלפיו

אנו כולנו איברים מאוחדים של דמות אדם אחת גדולה וכללית.

ומעתה יובן, שמצד בחינות 'יחידה' ו'חיה' הקיימות בשורש של כל אחד ואחד מישראל, אנו נחשבים 'קרובים ממש' של ה', 'שאר בשר' שלו. 'ברא כרעא דאבהו', 'שארית נחלתו'. משום שבשורש העליון שלנו אנו חלק אלוני ממש, וכל הנפרדות שלנו מתחילה רק בשלושת הרבדים הנמוכים יותר - נפש רוח ונשמה.

ככדי להרגיש משהו צריך להיות במודעות אליו

כעת אנו יכולים לגשת לסדר העבודה הראוי בכדי לקיים את מצות 'ואהבת לרעך כמוך' -

ויש להקדים לכך יסוד ברור:

כדי להרגיש משהו צריך להיות במודעות אליו.

כמו בשרירי הגוף: אם לא מפעילים אותם, הם לא באים לידי ביטוי.

אפילו בבחינת הגוף שבו אנו נפרדים לחלוטין האחד מחברו, איננו מרגישים את כל החלקים מבלי שיש לנו מודעות אליהם.

במצב רגיל אדם אינו מרגיש את התחושה של האצבע הקטנה שברגלו כשלא חושב ומתבונן בה. רק כשיש לו פצע ומכה שמעורר את התחושה באותו אבר רחוק, הוא מתחיל להרגיש אותו.

והנה, את הנפש כולנו מרגישים. לכל אחד יש תאוות ודחפים, והם כח ה'נפש' הפעיל באופן תמידי.

אולם בכדי להרגיש את ה'רוח' ו'כח הבחירה' הטמון בה, צריך שתהיה לאדם דרגה בסיסית של ריאת שמים.

מי שלא גדל על ברכי התורה, על פי רוב הוא חי ומתנהל רק עם בחינת ה'נפש' בלבד, הוא עושה 'מה שבא לו' בלי שום הכרה במצפון וחוש צדק. הוא לא מכיר את מציאות ה'רוח' שבו, ובדאי לא את המצפן של ה'נשמה' שבו.

"קדושים תהיו" - התרכזו והתחברו לשורש העליון שלכם

מעתה מובן שסדר העבודה של מצות 'ואהבת לרעך כמוך' הוא:

להתרכז בבחינת ה'חיה' שבנו.

אם אדם מרכז את המודעות שלו באותה בחינה עליונה שבה הוא מאוחד עם כל נשמות ישראל האחרות, בידיעה והבנה שרק מצירוף התיקון של כולם עולה ונוצרת בחינת ה'חיה' השלימה והמתוקנת. הוא באמת מתחיל לחוש את זה.

סדר העבודה הוא: **להתבונן ולהרגיש את הבחינה העליונה שבה אנו מאוחדים.**

וזה עומק הסוגיא של מצות "קדושים תהיו" - כי קדוש אֵין ה' אֱלֹהִים".

המושג "קדושה" הוא בחינה עליונה ופרושה מאיתנו. וכן הקדושה שלנו טמונה בבחינת ה'חיה' שמעלינו.

ועל כך הצטוונו: "קדושים תהיו!", התחברו לאותה בחינה עליונה של 'חיה' שבה כולכם מאוחדים לגוף אחד שלם!

הקב"ה עצמו מרום יותר, הוא מצוי גם בבחינת 'יחידה' ולמעלה יותר, ועל כך נאמר במדרש "יכול כמוני? קדושתו למעלה מקדושתכם!". אולם את הבחינה של ה'חיה' אנו יכולים לחוש ולהרגיש וכך להפוך לקדושים ומרוממים יותר.

כשאדם מבין את היסוד הזה, ומרכז את התודעה שלו בלחוש אותו, נעשה לו קל להתחבר אל הציווי "ואהבת לרעך כמוך".

שהלא חֲבָרֵי הֵינו חלק ממני ממש, ויש לנו בחינה בנשמתנו שמצידה אנו אחד ממש - בחינת ה'חיה' המשותפת שלנו, ועל כן כל פגיעה בחבר היא פגיעה ממש בי עצמי!

ביאור הקשר של "דודי" והסיבה שהוא משולב בהנהגת הדין

הבא - דוד ואחייניתו, שהוא קשר דומה של משפיע ומקבלת, כאשר האיש בערך בן גילו של האב, והאשה עומדת תחתיו בדרגת 'בת'.

הקשר בנוי על ההשתוקקות לקבל

העוצמה של הקשר בין דוד לאחייניתו, היא מחמת שקטנותה ועמידתה תחתיו גורמת לה להיות מלאה ברצון כנה לקבל ממנו.

עצם המילה "דודי" מרמזת על האיכות הטמונה בקשר הזה.

האותיות ד' ו' י' - הם בדיוק כמו האותיות הקיימות בשם הוי"ה, אך בשני שינויים: במקום אות ה' יש אות ד', והסדר הפוך, מהסוף להתחלה.

רמז נוסף: שני האותיות ה' שבשם הוי"ה, מתחלקות כל אחת לשני אותיות - ה' ראשונה לד' שבתוכה י', וה' אחרונה לד' שבתוכה ו'. ואותיות המילוי יחד, מרכיבים את המילה "דודי".

הרמז בכך הוא שבקשר כזה הצד של האשה נמצאת בתחילתה - דלה וריקה, כמו כלי ריק. אך היא משתוקקת וכוספת להתמלא מהשפע הרוחני של בעלה, המקור שמעליה.

וכך גם בעבודת ה': הקב"ה, ה"דוד", הוא המשפיע, אך ההשפעה תלויה במידה שבה הכלה - כנסת ישראל - פועלת ב'אתערותא דלתתא' ומעמידה את עצמה ככלי המשתוקק לקבל. ומכך נוצר קשר הנישואין השלם.

עלינו להיות מאוחדים עם רצונו יתברך, ומבטלים אליו לגמרי, כמו שנאמר "לעשות רצוןך אלוהי חפצתי", ועל ידי כך נזכה להדבק בו יתברך ולהגיע למדרגות רוחניות נשגבות.

סיכום

לסיכום, הפסוק הנוכחי מלמד אותנו שני יסודות:

"דודי לי ואני לו" - זהו קשר שאוחז בתחילתו, אך הוא מבוסס על האפשרות העוצמתית ביותר של 'דוד' ואחייניתו, המביא לידי של איחוד שלם. ותפקידנו לפעול ב'אתערותא דלתתא' ולעורר את הרצון והשאפה לקבל.

"הרעה בשושנים" - עלינו לדעת שגם הדין והריחוק הוא חלק מהכלים שנועדו לטובתנו - ובאו מאת הדוד הטוב בכדי לדחוף אותנו להגיע אל היעד הנרצה.

לשיעור המלא 073.295.13.81

מספר השיעור: *3330607#

אתכם חטיבה אחת בעולם.

כלומר, הקשר בין עם ישראל לקב"ה מושתת על אהבה הדדית: מצד ה' - בחירה בישראל כסגולה, ומצדו - קבלה מתוך רצון להיות בטלים לדבר ה'.

והנה, בפיוט "לכה דודי לקראת כלה", הביטוי "דודי" משמש כינוי לחתן, כלומר למי שנמצא בשלב ההתחלתי של קשר הנישואין. ובשלב הקשר שלאחר מכן האיש אינו מוגדר עוד בכינוי הזה.

כך גם ביחס לשבת - הביטוי נאמר בכניסתה, כאשר הקשר רק מתחיל להירקם. לאחר מכן, כשהשבת כבר נכנסת, הקב"ה אינו מכונה עוד בכינוי הזה.

בנוסף, פעמים רבות אנו מוצאים שהנוסח שמבטא את הקשר העמוק ביותר של הנישואין, הוא הביטוי "דודי" ו"משוש דודים".

יש להבין מה משמעותו העמוקה של הביטוי "דודי". ועוד יש להתבונן: במסגרת איסורי עריות, התורה אוסרת על נישואין עם קרובי משפחה מדרגות מסוימות, אך מתירה נישואין בין דוד לאחייניתו - בת אחיו או בת אחותו. ואף חז"ל לא גזרו איסור על קשר זה, ובכמה מקומות אף שיבחו אותו. מדוע?

קשר נישואין איכותי עם ה'דוד'

נבאר יסוד גדול בחיי הנישואין -

מערכת נישואין אמיתית אינה בנויה על שותפות שוה, אלא על משפיע ומושפע. הדבר בא לידי ביטוי בגילאי הנישואין שקבעה התורה - האיש בן שמונה עשרה והאשה בת שתים עשרה. פער זה מצביע על כך שאין כאן מערכת של שותפות, אלא האיש משפיע, והאשה מקבלת.

ההבדל המהותי הזה בא לידי ביטוי בכל תחום - האיש מביא את השפע, והאשה מקבלת ממנו ומפזרת אותו. בין במישור הגשמי ובין במובן הרוחני.

הקשר הזה דומה יותר לקשר שבין אב לבתו, שבו האב מעניק, והבת מצידה מקבלת. וכך גם התפקיד של הבעל הוא להיות 'אבא' של אשתו, להשפיע עליה ולגדל אותה.

והנה, באופן עקרוני, קשר הנישואין הטוב ביותר היה צריך להיות בין אב לבתו ממש, כמו הקשר שבין האדון לאמה העבירה שמצופה שיעיד אותה - אלא שהתורה אסרה נישואי אב ובתו. תחת זאת, הותר הקשר הקרוב

דודי לי ואני לו הרעה בשושנים // פרק ב, פסוק טז

מטרת הנהגת הדין היא להוביל לתכלית

הפסוקים האחרונים עסקו בתיאור תהליך היציאה של כלל ישראל ממצרים וקריעת ים סוף. ומתוכם למדנו שמערכת היחסים של כלל ישראל עם הקב"ה אינה כוללת רק חסדים ומתנות מאת ה', אלא מורכבת גם מהנהגת ה'דין', וכן שכל השפעה צריכה שתקדם לה 'אתערותא דלתתא' שתמשוך את אותה השפעה.

כעת בפסוק זה מתבאר שהנהגת ה'דין' עצמה אינה סתירה לקשר של 'אהבה', ואדרבה, היא נועדה להוביל אותנו אל היעד הנכון.

וזה פירוש הביטוי 'הרועה בשושנים', וכמו שמפרש הגר"א: הרועה בשושנים - שהם אדום ולבן, כן התורה יש בה שכר ועונש.

וכפי שמבאר הזוהר הקדוש (ח"ב כ):

"מה שושן זה הוא אדום ומימיו לבנים, כך הקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו סמידת הדין ולמידת הרחמים".

"כשם שדרך הרועה לנהוג בצדק את צאנו להרחיקם מן הגזל, להנהיגם במישור והשבט בידו שלא יטו ימין ושמאל, כך הקדוש ברוך הוא רועה את ישראל להנהיגם במישור, ובכל עת השבט בידו שלא יטו ימין ושמאל".

כלומר, המטרה של הנהגת הדין אינה להעניש או לפגוע, אלא לשמור על הצאן, שהוא כלל ישראל, שלא יסטו מדרך האמת, ושיגיעו אל התכלית והיעד המדויק שנועדו לצעוד אליו.

וזה החידוש של פסוק זה, שהנהגת "הרועה בשושנים" המשלבת רחמים ודין, נעשית על ידי 'דודי' המורה על קשר של אהבה - כפי שיבואר, ומטרתה להוביל אותנו ליעד הנכון, לטובתנו.

מה מהות קשר הנישואין של 'דודי'?

וכעת נפרש מה משמעות הביטוי 'דודי'.

מפרש הגר"א:

דודי לי - שנאמר "הייתם לי סגולה מכל העמים".

ואני לו - שאמרתי 'נעשה ונשמע'.

הענין, שכל כל היה השתוקקות דודי לי ואני לו, עד שבאתי אל קירוב כזה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ו.) 'אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה

בינה יתירה

בינה יתירה - יסודות האמונה לנשים ובנות הסמינרים על פי ספר "דרך השם" לרמח"ל

הסיבה לפערים בהתמודדות עם תיקון המידות [חלק ב']

אדם זז מגלה את כבוד הבורא באמצעות מאבק תמידי. המסירות נפש אותה הוא מגלה בכל רגע של כבישה ואיפוק, מכריזה ומגלה את יופיה של המידה ויקרת מעלתה, ושראו להלחם בעבור קנייתו באופן תמידי ובלתי מתפשר.

האפשרות השלישית עולה באמצעות השלילה המוחלטת של המידה הזו כשהיא מתגלה ללא כל ריסון.

אדם שטוף תאוה, הזולל וסובא באופן מעורר דחייה, מבטא בהתנהגותו את צורת האדם הרחוק מהליכותיו של הבורא.

האכילה המסובבת ללא כל רסן, שליטה, איפוק וכבוד עצמי מינימלי, מגלה בעצם היותה את יקרתה של מידת השליטה והאיפוק, ומכריזה לעין כל עד כמה עלוב ודוחה האדם כשהוא נטול רסן.

כיצד יתגלה כבוד ה' באמצעותנו? הבחירה בידיים שלנו!

לכך מכוונים דבריו של הרמח"ל:

במאמר הקודם התחלנו לברר מה הסיבה של הפערים העצומים הקיימים בין אדם לזולתו בהתמודדות בעבודת תיקון המידות.

ביארנו שאחת הדרכים המרכזיות לגילוי כבוד ה' בעולם, היא באמצעות יישום הציווי האלוהי של "והלכת בדרכיו". ויש שלוש אפשרויות לגילוי זה: או באמצעות דוגמא חיובית למידות מתוקנות, או באמצעות דוגמא שלילית למידות מקולקלות שהם דבר מאוס וצריך לפרוש מהם, או באמצעות מצב ביניים - על ידי עמל מפרך ומלחמה תמידית, שמלמדים על חשיבות המידות וכמה שוה וכדאי להלחם על תיקונם.

המחשנו את שלושת האפשרויות בדוגמא של מידת האמת. וכעת נמחיש שוב את שלושת האפשרויות דרך מידת התאוה.

דוגמא נוספת: גילוי כבוד ה' בעולם באמצעות מידת התאוה

האפשרות הראשונה היא על ידי מי שזכה להתעלות מעל מידת התאוה באופן אצילי, מרומם ונעלה. הוא קדוש, אציל וטהור. הוא אינו סובל כלל מהמשיכה והתאוה לאוכל, הוא מרומם מעל כל הוויות העולם הזה.

אדם זה מגלם בפרישות שלו את הליכותיו של הבורא באופן הכי מרומם. ומשמש דוגמא חיובית ונאצלת לשלימות המבוקשת.

לעומתו, **האפשרות השניה** היא במי שתאוות העולם הזה מנצחות אותו פעם אחר פעם. ובכל זאת, בעקבות התעוררות שזכה לה, הוא בוחר להילחם במידה זו.

הוא מבין שמידה זו מובילה אותו אל באר שחת ומתאמץ מאד לנתב אותה למיקומים נכונים כמו הרקב המכוון את סוסו.

הוא מבין שתאוה היא תכונה מבורכת שמקדמת את האדם בעבודת ה' כאשר משתמשים בה באופן הנכון והמושכל, ומחליט להיאבק כדי להשיג שליטה, איפוק ומימוש נכון.

התנאים הנדרשים לקליטת ידע וערכים [ט]

הנכרת הקצב

בשני המאמרים האחרונים עסקנו בנושא 'קצב אישי'. התבאר שתהליך העיכול המחשבתי נעשה בקצב ייחודי לכל אדם. יש כאלו שמבינים ומפנימים במהירות, ולעומתם יש אחרים שזקוקים לזמן כדי להבין, לקלוט, ולהגיב בפעולה נכונה. הקצב אינו שונה רק בין אדם לאדם לפי הכלים והכישוריות שהקב"ה נטע בו, אלא גם באדם עצמו, לפי התקופה, התחושות והעומס הרגשי שבהם הוא מצוי.

בכל פעם שאנו מעבירים חומר לילדינו או לתלמידינו - בין אם מדובר בלימוד של ידע, מסר ערכי או הוראה מעשית - חשוב לשים לב לקצב הייחודי שלהם, שפעמים רבות הוא שונה ממה שאנו מצפים או רגילים. התפקיד שלנו אינו לדחוק בהם למהרה, אלא ללוות אותם בסבלנות, ולוודא שהם משלימים את כל שלבי תהליך העיכול המחשבתי בקצב האישי שלהם. כל דחיפה מלאכותית עלולה לגרום לעיבוד שטחי, להבנה חיצונית, ולפעמים אף ליריאקציה וסלידה מהנושא המדובר.

תמריץ חיצוני

כאן מתעוררת השאלה: האם קיימת דרך שבאמצעותה נוכל להאיץ את קצב ההתקדמות של ילדינו ותלמידינו בלימוד ובמעשים? האם עלינו להמתין להם בסבלנות, מבלי לנסות לזרז אותם כלל, או שאולי יש בידינו אפשרות לעודד אותם בצורה חיובית, מבלי לפגוע ביכולת ההבנה וההפנמה שלהם או בדפוסי ההתנהגות שהם רגילים אליהם?

התשובה היא - בהחלט כן. הדרך לכך היא שימוש בתמריץ.

התמריץ יכול להיות חיצוני. למשל, מבצע שמעודד עמידה בקצב מסוים שבסופו מוענק פרס. דרך זו עדיפה בהרבה על כפייה או איום, מפני שהכפייה שוללת מהילד את האפשרות לבחור ודורסת את זכותו לקצב אישי משלו. לעומת זאת, תמריץ חיצוני אמנם לא בהכרח מייצר חשק פנימי, אך הוא כן מגביר את הקצב מבלי לפגוע ברצון ובבחירה העצמית של הילד, כי בסופו של דבר הוא בוחר להמריץ את עצמו בשביל להרויח את התמורה.

עם זאת, גם בשימוש בתמריצים חיצוניים חשוב לנהוג בזהירות. אמנם, כאשר מדובר במבצע הקשור לשינה בזמן או לסידור החדר במהירות - אין בכך בעיה, שכן אין צורך בהתבוננות עמוקה או בעיבוד רגשי. אבל כשמטרת המבצע היא להעלות את קצב ההספק הלימודי, לדוגמה, ולא מתחשבים ביכולת הקליטה האישית של הילד - יש בכך סיכון. זה עלול להוביל לשטחיות, חוסר עיון, וכשהנעשה לאורך זמן - אף לפגיעה כללית ביכולת של הילד להתעמק ולהפנים את הנלמד, ועל כן יש לשקול זאת באיזון הנכון בין רוח להפסד.

ניתן לרמוז זאת במאמר חז"ל (יזמא פ.) "תפסת מרובה - לא תפסת". לכאורה היה מתאים יותר לומר "רצית תפוס מרובה - לא תפסת". אלא שאכן אדם יכול להכריח את עצמו או את תלמידו לגרום וללמוד הרבה מעבר ליכולת הקליטה שלו, אלא שהאמת היא ש"לא תפסת", משום שהריבוי גורם להכלל להיות שטחי בלי עומק ובלי להספג באישיות (עפ"ד הגר"ד גולדשטון שליט"א).

תמריץ פנימי

הדרך העדיפה והנכונה היא יצירת תמריץ פנימי. כדי להבין זאת, חשוב להקדים יסוד מרכזי בנוגע לקצב הלמידה והעשייה:

קצב הלמידה של אדם אינו קבוע - הוא משתנה ודינמי.

ומה שמשפיע עליו יותר מכל הוא מידת החשק והרצון. אינו דומה הקצב שבו פועל אדם שמחויב לדבר בהתלהבות, לקצב של אדם שעושה משהו רק מתוך תחושת חובה וללא חיבור רגשי.

כבוד ה' יתגלה בסופו של דבר באמצעות מידותיו של כל אדם ואדם, ובידו הבחירה באיזה אופן זה יתרחש: האם באמצעות האצילות והרוממות, באמצעות עמל מפרך ומלחמה תמידית, או חלילה על דרך השלילה בהתגלמות החיסרון והדחייה שתתעורר בלב הזולת מול כיעור המעשים.

האופן בו האדם יגלה את כבוד ה' תלוי בבחירתו, ככל שהוא יעמול כבר בתחילת דרכו על כיבוש היצרים ועל גבהות הרוח, כך במקביל יזכה לגלות את כבוד ה' באופן המרומם והזך יותר.

אדם שיתרגל מגיל רך לחיות רק באופן של: "לעשות רצוןך אלוהי חפצתי", לא יזדקק לגלות את כבוד ה' באמצעות התגברות.

אופיו העדין אינו מייצר התנגדות, ולכן הבורא יבחר בו לתפקיד של גילוי כבודו בקלות ובבהירות, על ידי שהוא יגלם את השלמות של בני האדם בבחינת "כזה ראה וקדש" ו"אשרי יולדתו".

תפקידו של אדם כזה יהיה לייצג את הדרך הנכונה ואת יופי המידות המתקונות.

לעומתו, האנשים היותר אמוציונליים, היותר רגשיים והיותר תאוותנים, יכולים על ידי בחירה נכונה לגלות את כבוד הבורא באמצעות התגברות, איפוק וריסון תמיד של המידות והתכונות בהם ניחנו.

אנשים אלו, בגבורתם ועמלם זוכים לגלות את כבוד הבורא בגילוי נפלא ומיוחד המשמש סמל ודוגמה לכלל האנושות אודות יכולתו של האדם בכח עמלו להשיג את מידותיו של הבורא.

יש גם אופן נוסף: כל אלו שבחרו מתחילה להתיימש, והם מגלמים במעשיהם את המידות והתכונות באופן המכוער והבלתי מעובד שלהם. אף אלו יגלו את כבוד ה' באופן הפחות נעים.

גילוי עמוק יותר

התחושה המלווה את האדם המתמודד עם ניסיונות ופגמים היא לעיתים תחושה של ריחוק. הוא עלול להרגיש שבורא עולם אינו מעוניין בו חלילה, או במקביל מעוניין וחפץ יותר בזולתו, הכושב בקלות יעדים בעבודת ה'.

הרגשה זו היא הרגשה מוטעית ושקרית ממש. בורא עולם מעוניין בכל יהודי ויהודי לפי מעשיו. הגילוי האלוהי נעשה גם באמצעות בעל המידות הנאצלות, וגם באמצעות האדם המתמודד, אשר מהווה סמל ודוגמה לאדם המוכן להקריב את עצמו בשביל תיקון המידות.

גילוי כזה שבא בטרחה ומאמץ, הוא גילוי עמוק יותר, מתוק יותר ומרהיב יותר מהגילוי הקל של בעל המידות הנאצלות.

ובכל זאת, למרות העומק והיופי הגלומים בעבודת המידות מתוך עמל וטורח, כולנו מייחלים ומבקשים לחוש את המתקנות בכל התמודדות וקושי שאנו חווים, כי אכן, מתקנות זו מעניקה לאדם את הכח להמשיך ולעמול, כדי שחש ושלום לא נהיה אנחנו אלו שיתגלה עמונו כבוד ה' על דרך השלילה...

לשיעור המלא 073.295.13.81
מספר השיעור: *38971195

לכן, כשמצליחים לחבר את הילד ולעורר בו רצון פנימי, הקצב שלו עולה באופן טבעי. הוא פועל מהר יותר, מתוך שמחה, חשק וחיבור.

וכך כותב הראשית חכמה (שער האהבה, פרק י"א):

מידת הזריזות מורה על חשק נפשו ולבו לעשות הדבר ההוא מפני אהבת הבורא, ולכן מקדים ולא מאחר.

ואם יעורר האדם לבו, ויסיר כח העצלות החיצוני מעליו, על ידי התדבקו בחשק אהבת ה' שהוא מקור החיים, הרי לבו חי וקורא ושונה ועושה מצוותיו בזריזות ובשמחה לעשות רצון אביו שבשמים.

והכלל, כי אין זריזות אלא על ידי חשק האהבה.

הרי לנו בלשונו הטהור, שהזריזות אינה תוצאה של לחץ חיצוני או כפייה, אלא נובעת מאהבה וחשק לעשיית הפעולה.

רעיון זה - שחיבור פנימי ותשוקה מולידים זריזות - ניתן ללמוד גם ממשנה רבנו. חז"ל דרשו (מכות י.): "אוהב כסף לא ישבע כסף - זה משה רבינו, שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר: מצוה שבאה לידי אקיימנה". כלומר, האהבה למצוה היא שגרמה לו למהר ולבצע אותה עוד בזמן שהיא עדיין לא הייתה מחוייבת.

וכן המקום היחיד שחז"ל מציינים את הכלל ש"אהבה מקלקלת את השורה", הוא כלפי הזריזות של אברהם אבינו בעקידת יצחק כנאמר "וישכם אברהם בבוקר" (בראשית רבה נה, ח).

למדנו מזאת, שהדרך הנכונה להגביר את הקצב של הילד, היא באמצעות שינוי מחשבתי: לגרום לו להיות מחובר לרעיון ולרצות בזה בעצמו. תמריץ פנימי כזה יגרום לו לפעול בקצב מהיר יותר, לא מתוך סיבה חיצונית, אלא מתוך רצון פנימי.

לדוגמה, אם רוצים שהילד יתעורר מוקדם כדי להספיק קריאת שמע בזמנה - יש לפנינו שלוש אפשרויות: אפשר לכפות אותו לקום, ניתן לתת לו תמריץ חיצוני על ידי הבטחה לקבל פרסים. אבל הדרך היעילה באמת היא תמריץ פנימי - להסביר לו את החשיבות שבקיום כל מצוה, את ההפסד הגדול של ביטולה, את המשמעות של קריאת שמע בפרט, ואת ערכה של קבלת עול מלכות שמיים בזמנה. כשהילד יבין ויתחבר - הוא יקום מעצמו, מתוך רצון, בזריזות ובשמחה.

בפועל, כל הורה ומחנך צריך להתבונן ולבחון מהי הדרך שתחבר את הילד לפי רמתו: האם לימוד מעמיק, הבנת שכר המצווה, סיפורי צדיקים בערכה, או אולי כלים אחרים שיכולים לעורר את הרגש וליצור חיבור לאותם לימודים ומעשים, ואם כל זה אינו מתאים או שזה לא מספיק חזק כדי לקבוע אצלו שינוי התנהגותי, ניתן להתחיל עם שימוש בתמריץ חיצוני של מבצע נושא פרסים וכדומה.

לעילוי נשמת אאמ"ר הגאון הצדיק

רבי מנשה ב"ר חיים שווב זצוק"ל

נלב"ע פסח שני י"ד אייר תשע"ג

שיעורים יסודיים על עבודתנו ביום

ל"ג בעומר

קו להבין 073.295.13.81 ועדים 4 < מועדים 3 < ל"ג בעומר 2

להארות, לתרומות והנצחות, ולקבלת הגליון מידי שבוע בדוא"ל - a0732951381@gmail.com

073-2951381

"ותן בליבנו להבין להשכיל לשמוע"
קו השיעורים שעי"י "מכון להבין" באמצעות מערכת קול הלשון